
УДК 808.1+047.31+801.73+81'371+655.41

ТЕХТ. CONTEXT. EDITION. (огляд семінару)

10 лютого 2009 року Інститут української мови НАН України разом із Інститутом літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України провели перше засідання наукового семінару „Техт. Контекст. Едиція”, метою якого було розширити коло фахівців різних галузей гуманітаристики, які б оцінювали текст з позицій його поліінформативності, а в дослідженнях та едиційній практиці були зорієнтовані на автентичність тексту.

Актуальність дальшого розвитку текстології, без якої сьогодні не можуть розвиватися ні літературознавство, ні мовознавство, ні фольклористика, підкреслив у своєму виступі “Ідіолект і текст. (Про основні завдання семінару)” **П. Гриценко** (Інститут української мови НАН України). Кожна з цих наук має свої напрацювання, елементи власної методики, бо підпорядковані відповідним дослідницьким цілям. Інтегральною для цих наук щодо текстології, зазначив доповідач, є підвищена увага до тексту, його якості, яка визначається як відношення аналізованого тексту до первісного, створеного автором.

Сучасні дослідження ідіостилю письменників свідчать, що друковані варіанти відрізняються від написаного автором тексту. Твори, написані у часі відносно віддаленому від моменту його вивчення, зазнавали впливу едиційної практики різних культурних і політичних епох, традицій різних регіонів України.

Сьогодні, на жаль, більшість текстів українських класиків (Ольги Кобилянської, Панаса Мирного, Василя Стефаника, Івана Франка та ін.) відредаговані видавцями, часто без урахування волі автора. Такий текст не відображає реальної мовної картини того часу і не може бути використаний у дослідженні мовних особливостей автора.

Однак нерідко в дослідженні ідіостилю письменника його мовні особливості вивчають без належної уваги до автентичного тексту, що

унеможливило не тільки всебічне пізнання ідіостилю, а й встановлення закономірностей та тенденцій у структурі мови.

Саме тому, як зазначив доповідач, “реальною може стати зміна загальної дослідницької парадигми, яка унеможливлювала б поширену сьогодні байдужість до студійованого тексту, історії його створення автором й авторських перетворень, редагувань, історії видань і текстуальних змін, т. зв. редакторських виправлень, часової, тематичної та мовної актуалізації написаного автором. Неувага до історії тексту — це неувага до того культурного хронотопу, якому автор зобов’язаний і від якого автор був залежний, а відтак — свідомо чи несвідомо відтворив його у тексті”.

Важливим є й те, що П.Гриценко не тільки окреслив першочергові завдання, які стоять перед дослідниками, а й запропонував шляхи їх реалізації. На часі узагальнення досвіду розв’язання актуальних проблем едиції, напрацювань різних творчих колективів українських та зарубіжних дослідників, узагальнення досвіду аналізу текстів (особливо аналізу мовознавчого) в опорі на рукописи і першодруки. У плані організаційному запропоновано створити умови для ширшого користування автентичними текстами — рукописами, що можливе із застосуванням цифрових аналогів рукописів; водночас доповідач запропонував каталогізувати всі рукописні фонди, що зберігаються в різних установах, започаткувати серію видань на кшталт **“Путівник по фондах відділу рукописів”** (К., 1999) та звести воедино інформації про розрізнені фонди.

Отже, дослідження тексту, спираючись на його автентіку, потребує максимально точного передавання особливостей вихідного рукопису чи, за його відсутності, — авторизованого першодруку. Водночас перед упорядниками такого тексту виникає чимало питань. **О. Федорук** у доповіді **“Деякі мовно-правописні проблеми видання “Повного зібрання творів Пантелеймона Куліша”** (*Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України*) звернув увагу на ті проблеми, що постали перед авторським колективом, який готує академічне зібрання творів П.Куліша.

Констатовано, що сьогодні ще відсутні єдині рекомендації, які можна було б використати у процесі підготовки до видання різних томів спадщини П.Куліша, бо за змістом ці томи дуже відрізняються. Перед упорядниками стоїть проблема мовно-правописного передавання українських та російських текстів та вибору словоформ, які слід осучаснювати, тобто передавати їх відповідно до норм сучасного чинного правопису, а які треба зберігати як особливість мови ХІХ ст. і мови автора.

Зазначимо, що засадничою настановою, яку сформульовано в І т. листів, є максимальне відтворення особливості Кулішевої мови.

Однак, на думку О. Федорука, не завжди можна діяти відповідно до цієї постанови. Проблемною у мовно-правописному плані є підготовка різних за своїм видом творів П. Куліша, написаних українською, — оригінальних художніх творів (поезія, белетристика), художніх перекладів і переспівів, фольклористичних, літературно-критичних, публіцистичних, філософських, педагогічних, історичних праць, мемуарів, листів. Очевидним є те, що слово в поетичному творі має інше навантаження,

ніж в історичній праці. Доповідач зауважив, що “у поетичному творі для читача важлива і семантика слова, і зафіксована у словоформі його звукова оболонка, в історичному ж тексті словоформа має другорядне значення, а на першому плані виступає семантика”. Саме тому за функціональною ознакою слова у текстах різного призначення доповідач запропонував умовно поділити тексти на групи: та, у якій слово висвітлює передусім художньо-естетичну функцію; і та, у якій — логічно-інформативну. В окрему групу запропоновано виділити епістолярний жанр, оскільки в таких текстах, вважає О. Федорук, слово є і засобом донесення інформації, і формою розкриття внутрішнього світу автора. Саме тому відповідно до прагматики творів у різних томах можна буде застосовувати дещо різний підхід щодо збереження мовних особливостей, від найприскіпливішого до відносно довільного.

Доповідач зазначив, що у підготовці російськомовних художніх текстів особливу увагу необхідно звертати на українізми, зберігати їх форми і не осучаснювати відповідно до норм російського правопису.

Водночас О.Федорук підкреслив, що оскільки видання “**Повного зібрання творів Пантелеймона Куліша**” є науковим, воно ляже в основу численних передруків, адресованих широкому колу читачів, зокрема й освітянам. А такі видання здійснюються з максимальною модернізацією мови й правопису, до якої, очевидно, не може вдатися наукове видання. Отже, створюючи базовий текст твору, упорядники повинні бути свідомі того, що він стане прототекстом для адаптованої версії, тобто зазнає додаткової мовно-правописної модернізації. Саме тому є бажаною співпраця науковців Інституту літератури з видавцями, щоб адаптовані версії текстів готували фахівці-текстологи.

Доповіді викликали жваве обговорення, у якому взяли участь науковці *Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка* (Е. Соловей, П. Михет, С. Гальченко, Г. Бурлака, В. Дудко), *Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського* (О. Брицина), *Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського* (І. Гирич).

Висловлено сподівання, що такі семінари сприятимуть подоланню нігілізму й страху перед рукописами, створять ситуацію, коли дослідники спиратимуться передусім на автентичні тексти.

Ухвалено проводити такі семінари чотири рази на рік.

Галина Кобирипка (м. Київ)

Galyna Kobyrnka

TEXT. CONTEXT. EDITION.
(review of the seminar)

On February the Institute of Ukraine of Ukrainian NA of Sci. and T.G. Shevchenko Institute of literature Ukrainian NA of Sci. conducted the first meeting of scientific seminar "Text. Context. Edition", the purpose of which was to extend the circle of specialists of different industries of gumantary, which would estimate text from positions of its polyinformatical state, researches and edition practice were orientated on authenticity of text.

Keywords: review of the seminar "Text. Context. Edition".